

Таким чином, „м'яка“ диференціація навчання дає змогу поєднувати навчання як нормативно-доцільну діяльність суспільства і навчання, як індивідуально значиму діяльність окремої дитини. Її зміст, методи, прийоми спрямовані на те, щоб розкрити і використати суб'єктний досвід кожного учня, допомогти становленню особистісно доцільних способів пізнання шляхом організації цілісної навчально-пізнавальної діяльності.

Змодельована „м'яка“ диференціація навчання виконує функції самоорганізації школяра до роботи на максимальному високому рівні складності з профільних дисциплін, на академічному рівні з дисциплін цієї ж освітньої галузі і на рівні стандарту з інших освітніх галузей. Вона передбачає гуманізм, психологічний комфорт учасників навчально-виховного процесу, забезпечує внутрішню свободу особистості як основу її активності, сприяє розвитку індивідуально-особистісних якостей школяра.

Література

1. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2003. – № 24. – С. 3-15.
2. Корсакова О.К., Трубачева С.Е. Зміст сучасної шкільної освіти: Дидактичний аспект. – К.: ФАДА, ЛТД, 2003. – 56 с.

МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ УЧНІВ З ПІДРУЧНИКОМ

Шмалей С.В. (Херсон)

Аналіз історичного розвитку освіти свідчить, що розуміння вченими значущості формування навичок користування навчальною книгою були відомі ще за часів Платона, Аристотеля. Проблеми книжного навчання приділяли увагу відомі діячі, починаючи з епохи Київської Русі (Володимир Мономах, Ярослав Мудрий), видатні педагоги, психологи минулого (І. Зверев, П. Могила, Г. Сковорода, Б. Грінченко, І. Огієнко, К. Ушинський, Я. Чепіга, Г. Ващенко, С. Русова, Г. Костюк, В. Сухомлинський) [2].

Отже, підготовка педагога до організації творчої співпраці вчителя та учня у процесі навчально-пізнавальної діяльності з використанням методичного потенціалу інформаційних джерел, основних положень теорії вдосконалення професійної компетентності вчителя, надання практичних рекомендацій щодо організації самоосвіти вчителів активно вивчалася Н.М.Бурінською, В.Ф. Паламарчук, Л.Б. Паламарчук, О.Я. Савченко, А.В. Степанюк та іншими. З'ясовано, що функції шкільного підручника як основного засобу навчання досить повно розкриваються дидактами та методистами. Наголошується що, систематичне застосування підручника впливає на якість навчання учнів, сприяє активізації пізнавальної діяльності, визначенню навчальної траєкторії школяра (навчання, виховання, розвиток). У працях психологів наголошується на важливості відповідності підручників віковим індивідуальним можливостям учнів, на врахуванні: прийомів організації фронтальної, індивідуальної, групової роботи, формуванні мотивів, які спонукають школярів до навчання [4,5].

У дослідженнях Т.І. Шамової Г.М. Шемякіної, Г.І. Щукіної, присвячених організації активної навчально-пізнавальної діяльності учнів, підвищенню їх інтересу, підручнику відводиться роль важливого засобу навчання. Водночас проведений аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив встановити нерозкриті питання щодо визначення проблеми використання методичного

потенціалу підручника під час організації пізнавальної діяльності учнів у процесі вивчення біології. Зазначена проблема не знайшла належного відображення в дослідженнях з теорії та методики навчання біології, оскільки: а) відсутнє методологічне обґрунтування; б) не виявлено закономірності формування методичної підготовки вчителя біології до організації роботи учнів із джерелами інформації під час вивчення біології; в) не встановлено взаємозв'язок і взаємозалежність методичної обробки шкільного підручника та вміння вчителя застосовувати його потенціал під час організації пізнавальної діяльності учнів на уроках біології; г) недостатньо враховано процесуальний аспект навчання в методичному апараті підручника біології. Як наслідок, у шкільній практиці має місце низький рівень сформованості умінь учнів працювати з підручником [2,3]. З огляду на викладене є очевидним, що вітчизняній методиці навчання біології бракує досліджень, в яких використання методичного потенціалу шкільного підручника біології розглядаються як вагомий чинник організації навчально-виховного процесу.

Об'єкт дослідження – навчально-пізнавальний процес на уроках біології.

Предмет дослідження – зміст, форми та методи організації роботи учнів з підручником у процесі навчання біології рослин і тварин.

Мета дослідження полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні концепції методичного апарату підручника біології і на її основі створенні та експериментальній перевірці методики організації роботи учнів з підручником у процесі навчання біології відповідних Царств.

Завдання дослідження: 1) здійснити аналіз історичних і сучасних теоретико-методологічних та методичних передумов досліджуваної проблеми; 2) визначити вихідні положення і структуру методики організації роботи учнів з підручником у процесі навчання біології в 6–8 класах; 3) науково обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність запропонованої методики організації роботи учнів з підручником у процесі навчання біології в 6–8 класах; 4) впровадити в шкільний підручник біології методичний апарат, що посилює процесуальну сторону навчання біології.

Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс методів дослідження: теоретичні: вивчення філософської, історичної, педагогічної літератури; періодичних видань, нормативних документів; узагальнення результатів аналізу змісту, форм і методів викладання біології дали змогу систематизувати теоретичні матеріали джерельної бази; емпіричні: вивчення суті інноваційних технологій навчання, моделювання педагогічних ситуацій, методичних заходів, анкетування, тестування, опитування учителів; процедурне діагностування адаптованості учнів до завдань підручника; констатуючий, пошуковий і формуючий експерименти з статистичною обробкою здобутих даних, аналізом результатів з метою перевірки гіпотези та педагогічної ефективності організації роботи учнів з підручником у процесі навчання біології. Проведене дослідження свідчить, що організація роботи учнів з підручником визначається комплексом освітніх, розвивальних, виховних факторів, найбільш важливим з яких є навчання учнів способів самостійного здобуття знань, що пояснюється необхідністю володіння вміннями перенесення біологічних знань у життєву практику. Доведено, що підвищення ефективності організації роботи учнів з підручником посилюється за таких умов: а) створення методичного апарату підручника, який посилює процесуальну сторону навчання біології; б) методично правильного вибору методів, форм і конкретних прийомів організації роботи учнів з підручником адекватних цілям шкільної біологічної освіти; в) здійснення означеного процесу на основі принципів індивідуального, індивідуалізованого та особистісно-орієнтованого підходів,

що проявляється у сформованості мотиваційної сфери, навчальних можливостей, здібностей та інтересів учнів, на доборі конкретних індивідуальних завдань, які базуються на міжпредметних зв'язках і реалізуються в синтезі знань, умінь і навичок, здобутих учнями під час опанування навчального матеріалу підручника. Реалізація названих умов забезпечувалася використанням розробленої автором методики організації роботи з підручником.

Запропоновані вихідні положення організації роботи учнів з підручником значно підвищують сприйняття біологічної інформації завдяки широкому спектру загальних методів формування навичок усвідомленого читання у поєднанні з використанням комп'ютерних програм, роботою з розвивальним дидактичним матеріалом, гербаріями, робота зі схемами, таблицями; розширення видів пізнавальної діяльності у процесі інтерактивного навчання, дидактичної гри, навчального тренінгу, розв'язання проблемних і ситуаційних завдань, прийняття рішення, реалізації спільного проекту.

У процесі експериментального навчання здійснювалася реалізація основних функцій підручника, що сприяло формуванню в учнів біологічних знань, навчальних умінь, розвитку розумових і творчих здібностей та забезпечувало формування особистісних якостей учнів (прагнення до самоосвіти, дбайливе ставлення до об'єктів природи, прагнення до самовдосконалення, зростання морально-духовних цінностей). В ході педагогічного експерименту доведено, що розроблений методичний апарат підручника, виявився ефективнішим за традиційний. Це дало підстави для створення методичних рекомендацій, вказівок для вчителів, пам'яток-порад для учнів щодо організації роботи з підручником.

Література

1. Гусинский Э.Н., Турчанинова Ю.И. Введение в философию образования. – М.: Логос, 2001. – 224с.
2. Кузнецов В.Н. Программы и учебники по экологии// Биология в школе. – 1997. – С.30-34.
3. Либеров А.Ю., Бурцева О.Ю. Экология в школе: проектирование образовательных траекторий// наука и школа. – 2000. - №2. – С.33-39.
4. Лозова В.І., Троцько І.В. Теоретичні основи виховання і навчання. – Харків% ХДПІ, 1996. – 338с.
5. Присяжнюк М.С. Біологія людини. 8 клас: Підручник для середніх загальноосвітніх шкіл/Методична обробка Горяної Л.Г.– К.: Фенікс, 1999.– 384 с.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Єрмаков І.Г. (Київ)

Формування життєвих навичок розглядається як необхідний компонент змісту освіти.

Освітній процес розглядається як природний саморух особистості спеціально впорядкованому освітньому середовищі особистості. Тому для успішного прокладання життєвої траєкторії необхідно створити систему відношень, які стимулюють цей рух, сукупність механізмів і підсистем котрі створюють необхідні й достатні умови для його здійснення. У зв'язку з цим соціально-